

DRÓTOS LÁSZLÓ

Technikatörténeti emlékeink hasznosítása

A látványt és a belső tartalmat rögzítő képgyűjtemények szerepe a civilizáció fejlődésében és a szemléletformálásban

A szerző Magyarország tudományos-technikai eredményein végigtekintve, megállapítja, hogy ez a kis ország milyen nagy mértékben járult hozzá a világ tudományos örökségéhez, majd rátér arra, mennyi mindent kellene tenni kihasználatlan értékeink megmentésére, lehetőségeink jobb kihasználására. Végül biztatásként elmondja, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az ipari örökséget jelző barna útbaigazító táblákat helyezett ki az Egyesület, melynek a szerző alelnöke.

I. A VILÁG ÉS HAZÁNK EMLÉKEZETE

Az ember – fejlődésének egy szakaszától kezdve – kíváncsi lett, majd pedig képessé is vált az őt leginkább foglalkoztató dolgok megjegyzésére, megörökítésére saját maga számára és társainak történő továbbadása céljából. Ezt látjuk bizonyítottan az ősi barlangrajzoktól, kispasztikáktól, az írásjelek megjelenésétől kezdve a mai, szinte már áttekinthetetlen mennyiségű és megjelenési formájú információig.

A kőkorszaki „mesterek”, akik i. e. 30 ezer és i. e. 10 ezer között készítettek élethű állatrajzokat a barlangok falára, mindenekelőtt létfenntartó munkájukat, döntően az ételmezt biztosító vadászatot ábrázolták. Későbbi korokban is gyakori a praktikus rajzok, képek, makettek megjelenése, mígnem elértünk a mai kifejlett ábrázolási formákhoz, technikákhoz.

Valószínű, hogy az önazonosság érzését, a kulturális identitás erősségét is döntően formálta egy adott társadalmi közösségben vagy egy egyénben az alkotó munka élménye, tapasztalata.

Őszinte nemzeti büszkeséggel emlegetjük és nemzeti kulturális identitásunk meghatározói lettek az elmúlt század kimagasló magyar tudósai, feltalálói és alkotásaik megőrzött emlékei.

A VILÁG EMLÉKEZETE PROGRAM

Az UNESCO ezt a programját (*Memory of the World Programme*) 1992-ben indította. Célja: a tagországokban fellelhető, egyetemes értékű, ritka és veszélyeztetett, írott vagy audiovizuális dokumentumok, gyűjtemények azonosítása, megőrzése, és széles körű megismertetése. (A *Világörökséghez* némileg hasonló módon működik.)

- A *világ emlékezete* listán 2009-ben 193 dokumentum szerepelt, 2011-ben 228-ra emelkedett ez a szám. Eddig öt magyar dokumentum került a listára:
  - 2001-ben TIHANYI KÁLMÁN 1926-ban kelt szabadalmi bejelentése a „radioskóp”-ról;
  - 2005-ben a Bibliotheca Corviniana gyűjteménye;
  - 2007-ben a Tabula Hungariae, Magyarország első nyomtatott térképe (1528);
  - 2009-ben BOLYAI JÁNOS: Appendix, scientiam spatii absolute veram exhibens (1832);
  - 2009-ben az MTA Könyvtár KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR-archívuma.
- Az *európai digitális könyvtár*: (az Europeana a <http://europeana.eu> webcímen érhető el.) Ebben mintegy 1500 intézményből (könyvtárak, múzeumok, levéltárak stb.) vannak dokumentumok, nemcsak képek, hanem könyvek és hang- vagy videóanyagok is, összesen kb. 22 millió digitalizált dokumentum, ebből 13 millió kép.
- *Örökségföldrajzi kutatások, tapasztalatok*:
  - Ezek a fizikai környezet egységein, a materiális tárgyakon kívül mindazokat a szellemi, erkölcsi és egyéb hagyatékot figyelembe veszik, amelyeket elődeink örökül hagytak. Ebben is meghatározóak a képi gyűjtemények, az azokból nyerhető információk és ezek hasznosítási lehetőségei. Az új igényekhez alkalmazkodó komplex tevékenységet nevezük *örökségföldrajznak*.
  - Az örökségföldrajz alapul szolgálhat például az építészetben a speciális örökségi tervezésben, amelynek három stratégiai alkalmazása ismert a területi fejlesztésekben:
    - *térségi rehabilitáció* (a régi formákhoz új funkciót rendelnek),
    - *városi megújítás* (infrastrukturális fejlesztések, épület-helyreállítás),
    - *városi revitalizáció* (egy-egy térségben új életet teremtenek).

Némi reményre okot adó fejlemények azonban e téren is fellelhetők. Ezek között említhetem például, hogy:

- Minisztériumi kérésre egyesületünk ajánlást készíthetett „a magyar örökségvédelem korszerű szabályozásának előkészítésére”. Ezt biztató jelnek tekintjük.
- A nemzetközi jó példák alapján, lassan és ellentmondásosan, de fokozódik a konstruktív hazai társadalmi felismerés az értéktermelő tevékenység fontosságát illetően, és ennek múltbeli tapasztalatai iránt.
- Az ipari örökség gazdag hazai hasznosuló emlékei között sorolhatunk több jó példát:
  - Rudabánya, Telkibánya, Vértesszőlős stb. települések hasznosuló emlékei, a miskolci Avas-hegyen talált 70 ezer éves kovakő-bánya régészeti feltárása, a selmecbányai hagyományokat ápoló egyetemeink.
  - Szakmatörténeti írások, előadássorozatok, visszaemlékezések (köztük az Őszi Ankét, amelyen eddig – a 29 év alatt – elhangzott több mint 1200 előadás, bemutatásra került sok ezer dokumentum).
  - Levéltárak, múzeumok, magángyűjtők tömérdek anyaga (festmények, fényképek, képeslapok, filmek). (Pl. az OSZK-ban a Digitális Képtárban a <http://dka.oszk.hu> webcímen mintegy 40 ezer db. kép; a Magyar Digitális Képtárban a <http://kepkonyvtar.hu> címen közel 70 ezer dokumentum, 52 intézményből.) Idesorolható Dr. GÖMÖRI JÁNOS iparrégész, muzeológus (Sopron), TÓTH JÁNOS, a Magyar Olaj- és Gázipari Múzeum igazgatója (Zalaegerszeg) és még sokan mások kutató- és szervező munkájának elismerést érdemlő eredménye.

- Közkincs-kereső archívum, különböző szakmatörténeti képgyűjteményekből: <http://www.muemlekem.hu/hatareset> (1500 db. képanyag).
  - Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a szabadalmak száma kb. 15 ezer).
  - Különböző településeken kisebb technikatörténeti emlék- és élményparkok, emlékhelyek, emlékművek.
- A Kormány által kezdeményezett Rubik-kockaház, kiállítás és tudományos központ létrehozása az 1000 éves nemzeti innováció eredményeinek bemutatására. (1. kép)

1. kép. A Rubik-kockaház látványterve

- A hazai turizmus irányítóinak egy része is kezdi felismerni a tudomány- és technikatörténeti örökségünkben rejlő idegenforgalmi jelentőséget, amelyhez egyesületünk tevőlegesen is hozzájárul. (2-6. képek)

Mindezek elismerése mellett *komoly gondok, problémák, jelentős pótolnivaló feladatok állnak még előttünk:*

- A múlt évi Őszi Ankéton hallhattuk illetékesek előadásában, hogy *a tudománytörténeti feldolgozásban* a hazai gazdaság- és technika területe van leginkább lemaradva.
- *Az ipari műemlékek tekintetében* nyilvántartásunk szerint is hatalmas a torzulás:

A műemlékek száma Magyarországon:	13 400 db
– Ebből nyilvántartott ipari műemlék:	316 db
– Budapesten	49 db
– Baranya megye	40 db
– Veszprém megye	30 db
– Borsod-Abaúj-Zemplén megye	18 db
– Vas megye	19 db
– Agráripari műemlékek	736 db

- Az ipari örökségben érintett térségek védelmében és értékei hasznosításában szintén nagy a mulasztásunk (különösen ott, ahol poszt-indusztriális, illetve válság okozta átstrukturálódás ment vagy megy végbe). Az egyik riasztó, rossz példa a Diósgyőri Vasgyár (az egykori Lenin Kohászati Művek) története, máig kilátástalan, immár 20 éve tartó kálváriája!

- Szemléletbeli, szakértelmi, anyagi, szervezeti problémák egyaránt közrejátszanak az elmaradásban (pl. műszaki múzeumok leminősítése, barnamezők hatalmas területe stb.).

Diósgyőrben és Ózdon is egyértelműen tapasztalható, hogy bár a *kulturális identitás* bölcsője a család, a nemzet, de *erősségének kialakulása elsősorban a munka, a munkahely, a szakmai elhivatottság, a közösségi tudás, a szolidaritás, az adott környezetnek egy sajátos értelmezése.*

Meghatározóak tehát *az örökségföldrajzi tényezők.*

II. KIHASZNÁLATLAN ÉRTÉKEINK, HASZNOSÍTHATÓ LEHETŐSÉGEINK

A Kárpát-medence gazdaságtörténeti, technikátörténeti értékei – földrajzi és történelmi helyzetéből is adódóan – kimagaslóak. Kellő megbecsülésük, hasznosításuk azonban nemcsak a gazdagabb országokhoz képest rendkívül alacsony szintű, de még a szomszédos szlovákiai vagy erdélyi állapotokhoz képest is *egyre növekvő elmaradást* mutat. Az okok összetettek, amelyek közül kiemelhető:

- Az immár hosszú idő óta tévelygő hazai gazdaságpolitika, amelynek velejárója az értéktermelő reálszakták jelene mellett a múltja, az emlékei ápolásának, a hagyatéka hasznosításának az elhanyagolása is.
- A szakmatörténeti örökség ápolásával hagyományosan foglalkozó civil szervezetek – korábbi anyagi támogatásuk megvonása következtében – legyengültek, vagy megszűntek.

Ez a helyzet annál is inkább elfogadhatatlan, mivel egyre inkább erősödik az a józan, pragmatikus felismerés, hogy az ország versenyképességi lemaradásának jelenlegi, súlyos állapotából a „munka és innováció társadalmának a megteremtése” a kivezető út.

A „munka és innováció társadalmának a megteremtése” viszont elképzelhetetlen:

- A természettudományos képzés és nevelés tekintélyének, színvonalának emelése, és ami ehhez szorosan tartozik: a szakmai emlékezet karbantartása nélkül;
- Ha bezárjuk, megszüntetjük a műszaki múzeumokat, ahelyett, hogy – mint azt a nálunknál szerencsésebb országokban teszik – korszerűsített formában a nagyközönség, az ifjúság ismereteinek bővítésére és a pályaválasztás orientálására használnánk, akkor szembe megyünk a kitűzött céllal;
- Ha a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala kimutatásai szerint továbbra sem nő a bejelentett magyar szabadalmak száma, hanem, mint a korábbi tíz évben „stagnáló és csökkenő periódusok” váltják egymást, úgy hiú ábránd a kormány innovációra épített reménye;
- A többi, szellemi termékeket gyűjtő helyeknek is – ahol rajzok, fényképek, dokumentumok digitalizálása, archiválása folyhat – meg kell adni az eddigieknél nagyobb támogatást, ha nem akarunk behozhatatlanul lemaradni az élenjáró nemzetközi szinttől. Ezért is örültünk a híreknek:
  - a Magyar Nemzeti Digitális Archívum kiépítéséről (MaNDA),
  - a Rubik-kockaház tervéről, egy kiállítás és tudományos központ létrehozásáról,
  - a magyar örökségvédelem korszerű szabályozásának szándékáról.

Miben és hogyan tudnak a civil szervezetek segíteni a magyar nemzeti emlékezés dokumentumainak gyűjtésében, a kínáló örökségföldrajzi lehetőségek kihasználásában?

- Mindenekelőtt az érintett szervezetek *megerősítését, támogatását, szorosabb együttműködésük elősegítését* kellene biztosítani.
- A civil szervezetek saját belső munkájukon túl, folyamatosan kell, hogy kezdeményezzék a társadalom és a döntéshozók irányában az ipartörténeti emlékezés fontosságát, *a tudomány- és technikátörténet örökségének mai hasznosítási lehetőségeit.* Többek között, például:

- Az új köznevelési törvényhez igazított természettudományos társadalmi érdeklődés erősítésében (pl. pedagógusok felkészítése az újszerű helytörténeti oktatásra).
- A munkára nevelés, a szakoktatás korábbi években bevált módszereinek az újbóli elterjesztésében (pl. didaktikus szakmanépszerűsítő anyagok kidolgozása).
- A Rubik-ház projekt országos hálózattá formálásának kezdeményezésében.
- A társadalomtudomány, az irodalom és művészet iránti érdeklődés felkeltésében, stb.

Mindennek továbbra is alapja kell legyen, hogy a szakgyűjtemények korszerű eszközökkel kereshető, mind teljesebb körű hazai dokumentációval, közte képanyaggal rendelkezzenek.

III. KELLEMES MEGLEPETÉS BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYÉBEN!

A 2012. évi Kulturális Örökség Napjára megjelentek az ipari örökséget jelző útbaigazító táblák. A turisztikai fejlesztések egyik fontos feltétele, hogy a turisták megfelelő információval rendelkezzenek a régió látnivalóiról, vonzerőiről.

Megyénk és Kassa idegenforgalmat irányító szervei – közös programjukkal – a közelmúltban fejezték be a két térség tematikus turisztikai útjai lehetőségeinek számbavételét. Ezen belül **az ipari örökség kultúrtörténeti értékű hagyatéka felmérését** Egyesületünk szakemberei végezték. Ezek alapján – több más intézkedés mellett – 84 db. barna színű turisztikai irányjelző táblát helyeztek el az érintett legforgalmasabb útvonalakon, útkereszteződésekben. Néhány miskolci és ózdi példa az alábbi képeken látható:

2. kép. A Miskolci Egyetem útelágazásánál

3. kép. Diósgyőrben

4-5. kép. Miskolcon

A szerző elérhetősége:
e-mail: laszlo.drotos@gmail.com